

موضوع: تاثیر تفاوت‌های روحی روانی زن و مرد بر روابط سالم خانواده

صدیقه بازمانده^۱

چکیده

مساله تفاوت‌های زن و مرد یکی از مهم‌ترین مسائل در تنظیم روابط اجتماعی و به ویژه خانواده است که اندیشمندان فراوانی بر ضرورت توجه به این تفاوت‌ها تأکید کرده‌اند. در بررسی موارد تفاوت‌های زن و مرد می‌بایست مورد توجه افراد در خانواده و جامعه قرار گیرد به گونه ای که عدم توجه به این تفاوت‌ها پیامدهای ناگواری از جمله انحلال خانواده را به دنبال دارد.

یکی از تفاوت‌های مهم زن و مرد که در این تحقیق با روش توصیفی به بررسی آن پرداخته می‌شود، تفاوت‌های روحی و روانی می‌باشد. که آموزه‌های دینی نیز نسبت به این تفاوت‌ها حساس می‌باشند. که با شناخت این تفاوت‌ها دانسته می‌شود که شریعت متناسب با این تمایزات تکوینی، بر عهده هر یک از زن و مرد وظایفی قرار داده است که تاثیر مهمی در روابط سالم خانواده به دنبال خواهد داشت.

تفاوت‌های روحی روانی زن و مرد در سبک ارتباطی و همدلی، علاقه به مادری و تشکیل خانواده، در گرایش به زینت، حیا، ادراکات، آرامبخشی می‌باشد که تاثیر آنها در روابط همسران از جهت ایجاد شادی و نشاط و سلامت روحی و روانی زن و مرد می‌باشد. و تاثیر این تفاوت‌ها در روابط فرزندان در رشد شخصیت سالم فرزندان، ابراز عواطف توسط فرزندان و ابراز محبت و علاقه به والدین می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: تفاوت‌های روحی-روانی، خانواده، روابط، زن، مرد.

مقدمه

^۱. طلبه سطح دو حوزه علمیه حضرت زینب(سلام الله علیها) رفسنجان

در اسلام خانواده نهاد مقدس محسوب شده که سنگ بنای حیات اجتماعی است و سعادت و شقاوت انسانی منوط به صلاح و فساد در این نهاد است. با تامل در خانواده و افراد روشن می گردد که در هیچ نهاد دیگری ارتباطاتی مبتنی بر همدلی و همیاری مانند خانواده وجود ندارد، همفکری و همیاری ای که تعادل روانی افراد را در پی خواهد داشت. و ایجاد این تعادل روانی منوط به شناخت تفاوت های زن و مرد و ایفای نقش هر کدام بر پایه این تفاوت ها در محیط خانواده می باشد. لذا اهمیت دارد که طرفین برای رسیدن به این هدف به تفاوت های خلقتی خود از جمله جسمی، جنسی، روحی و روانی آگاهی داشته باشند. به گونه ای که در شریعت اسلام هم به این تفاوت ها تاکید شده است. به گونه ای که بحث و تحقیق در این موضوعات مضاعف می گردد. و پژوهشهایی فراوانی در زمینه تفاوت های زن و مرد در ابعاد گوناگون صورت گرفته است. آنچه در این تحقیق بدان پرداخته می شود تفاوت های روحی و روانی زن و مرد می باشد که دانسته شود چه تاثیری در روابط سالم خانواده و فرزندان می گذارد. و این تفاوت این تحقیق با سایر پژوهشها می باشد.

معنای لغوی خانواده

خانواده به معنی خاندان، اهل خانه، اهل بیت است.^۱

معنای اصطلاحی خانواده

خانواده، نهادی است که بر پایه ازدواج مرد و زن شکل می‌گیرد و با تولیدمثل، توسعه می‌یابد. این نهاد، اساس سازندگی شخصیت انسان و مهم‌ترین عامل تکامل جامعه بشر است و از این رو، اسلام، که برنامه‌ی تکامل انسان است برای تأسیس و تحکیم این نهاد سرنوشت‌ساز و پیشگیری از فروپاشی آن، رهنمودهای بسیار مهمی ارائه کرده است^۲

شوهر

شوهر یا گاهی شوی یا شو، عنوانی است که اشاره به شریک نر یا مردی همسر دارد. به این معنی که مردی که با زن یا مردی ازدواج نماید، شوهر آن زن یا مرد خوانده می‌شود.^۳

تفاوت‌های روحی روانی

زن و مرد چنانچه از نظر ساخت بدنی از هم متمایزند، تفاوت‌های روانی آنان نیز از نظر علم روان‌شناسی در فرهنگ‌های مختلف به اثبات رسیده است و این تفاوت‌ها را نمی‌توان تنها زاییده تربیت و محیط دانست.

توجه به این تفاوت‌ها و شناخت بهتر از هر یک از دو جنس به زندگی سعادتمندتر آنها می‌انجامد و آدمی را به سوی زیست بایسته‌تر رهنمون می‌گردد.

همچنین خانواده، محیط و فرهنگ در شکل‌گیری هویت نقش دارند و در آن تفاوت‌های جنسی مشاهده می‌شود تحقیقات حاکی است که شکل‌گیری هویت دختران برای استقلال

۱. محمد، معین، فرهنگ معین، ج ۲، چاپ سوم، تهران: انتشارات امیرکبیر، ۱۳۵۲، ص ۶۸.

۲. محمد، محمدی ری‌شهری، تحکیم خانواده از نگاه قرآن و حدیث، عربی - فارسی، مترجم حمید رضا

شیخی، قم: دار الحدیث، ص ۱۱.

۳. محمد، معین، فرهنگ معین، ج ۲، ص ۱۲۵.

شخصی نیست، بلکه برای صمیمیت و مراقبت از دیگران نیز است در حالی که هویت پسران از اساس برای استقلال و رقابت شکل می‌گیرد.^۱

در زمینه گرایش قلبی به دین در زنان بیشتر از مردان این گرایش مشاهده می‌شود. زن مسائل روحی و معنوی را با روان خود سازگارتر می‌یابد. بر اساس تحقیقات مردان بیشتر از زنان به امور مادی و مسائل دنیوی گرایش دارند. اندیشه اخلاقی زنان به طور عمده به روابط بین فردی توجه دارد و با احساس مسئولیت نسبت به دیگران همراه است و جنبه از خود گذشتگی دارد برای مردان خود مختاری و شایستگی مبنای قضاوت اخلاقی است و اخلاق پسران بیشتر بر مبنای عدالت شکل می‌گیرد.^۲

از جمله مهمترین تفاوت‌های زن و مرد، به حوزه تفاوت‌های شناختی و عاطفی مربوط است.^۳ که به برخی از این تفاوت‌ها اشاره می‌شود.

۱- تفاوت در سبک ارتباطی و همدلی

بسیاری مواقع در سبک ارتباط مردان و زنان تفاوت‌های آشکار و پنهانی وجود دارد. زنان همچنان که از توانایی کلامی ویژه‌ای برخوردارند در رمز گشایی یا رمز گردانی به معنای قابلیت فرد برای مشاهده رفتار غیر کلامی دیگران و تشخیص حالت عاطفی آنها توانمندند ضمن آنکه زنان بیشتر از مردان احتمال دارد حالت‌های غیر کلامی را به درستی تعبیر کنند. یعنی این مهارت را دارند که با توجه به حالت چهره، حرکات بدن و آهنگ صدای طرف مقابل بفهمند که آیا به لحاظ خلق و روحیه شرایط خوبی دارد یا خیر. علاوه بر آنکه حساسیت بیشتری به علائم کلامی و غیر کلامی دارند، برای آنها ارزش بیشتری هم قائلند، در حالی که مردان برای برنامه‌ریزی‌های راهبردی و فعالیت بر اساس تصمیم‌گیری‌ها ارزش بیشتری قائل شده و نسبت به آنها حساسیت

^۱ پروین کدیور، روانشناسی رشد، ص ۴۵.

^۲ کرولی، تفاوت‌های فردی، ص ۴۴.

^۳ علی احمد پناهی، بررسی ظرفیت‌های مادران در تربیت اجتماعی فرزندان با تکیه بر یافته‌های دینی و علمی، فصلنامه علمی - پژوهشی اسلام و علوم اجتماعی، مقاله ۵، دوره ۷، شماره ۱۴، ۱۳۹۴، ص ۹۴.

بیشتری دارند.^۱ از کودکی توجه به دیگری و همدلی در جنس مونث وجود دارد. مطالعات نشان می‌دهند نوزادان عادی دختر که تازه متولد شده، بیشتر از نوزادان پسر نسبت به گریه‌های ناآرام بچه دیگر و نسبت به چهره انسان - واکنش نشان می‌دهند. دخترهای یکساله نسبت به آشفتگی دیگران بخصوص آنهایی که اندوهگین و رنجیده به نظر می‌رسند، بیشتر توجه می‌کنند.^۲

به دلیل برخورداری از همین توانایی دختران خیلی زود با شنیدن صدای بلند والدین خود آرام می‌گیرند. زنان گرایش دارند که بیشتر از مردان صحبت کنند در حالی که مردان به گفتگوهای دوجانبه علاقمندند مردان در گفتارشان بیشتر با اطمینان حرف می‌زنند در حالی که زنان بیشتر اظهاراتشان را به صورت مشروط بیان می‌کنند. زنان بیشتر احتمال دارد که تأثیرات یک پیام بحث انگیز را تعدیل کنند و یا سؤالاتی بپرسند تا یک گفتگو ادامه یابد.^۳

به نظر برخی محققین، مهم‌ترین جنبه تفاوت بین زن و مرد در موضوع ارتباط، به مسئله «احساس خود» باز می‌گردد. برای مردان این احساس از طریق توانایی برای کسب نتایج معنی می‌شود، در حالی که برای زنان از طریق احساسات فرد و کیفیت روابطشان آشکار می‌شود.^۴ از همین تفاوت در جنبه احساس به سراغ ویژگی که عموماً زنان با آن شناخته می‌شوند، رفته، یعنی احساسی و عاطفی بودن زنان. عواطف مردان کلاً در نیم کره راست مغز جای گرفته است این به آن معناست که عواطف مردان می‌تواند مستقل از فعالیت‌های دیگر مغز عمل کند. در زنان نواحی مربوط به احساس و عاطفه در تمام قسمت‌های دو نیمکره پراکنده‌اند. بنابراین همزمان با فعالیت‌های دیگر مغز احساس و عاطفه هم بروز می‌کند.^۵

^۱ محمد رضا زاده، تفاوت‌های روان‌شناختی و رفتاری زنان و مردان: ارزیابی و نقد نظریه‌ها، رویش روانشناسی، شماره ۶، ۱۳۹۳، ص ۵.

^۲ لوآن بریزندین، مغز زنانه، ص ۳۸.

^۳ محمد رضا زاده، تفاوت‌های روان‌شناختی و رفتاری زنان و مردان: ارزیابی و نقد نظریه‌ها، ص ۵.

^۴ همان، ص ۶.

^۵ لوآن بریزندین، مغز مردانه، ۱۳۹۴، ص ۲۰۴.

خانواده مناسب‌ترین نظام برای تامین امنیت و آرامش روانی اعضا، پرورش نسل جدید، اجتماعی کردن، برآورده ساختن نیازهای عاطفی افراد و تربیت فرزندان محسوب می‌شود و سهم بسیار ارزنده‌ای را در بنای تمدن انسانی و اسلامی دارد.^۱

از ملزومات اساسی برای رسیدن به این کارکرد مهم، سلامت خانواده است. از جمله خصیصه‌ها و ملزوم‌های عمده‌ی خانواده سالم، داشتن روابط عاطفی زن و شوهر و شناخت این عواطف نسبت به یکدیگر است، در این روابط زن و شوهر دوستی خودشان را نسبت به هم بر اساس محوریت آموزه‌های دینی ابراز می‌کنند و بر این اساس برای هم ارزش، احترام، حقوق و تکالیفی قائل هستند و برای عملیاتی ساختن آن از طریق هم‌دلی، دل‌جویی و بهره‌گیری از کلمات گرم و مناسب تلاش می‌کنند.^۲

که این آگاهی و عمل در پرورش فرزندانی شایسته و هماهنگ با معیارهای دینی، تاثیر به سزایی دارد. از این‌رو برقراری ارتباط حسنه‌ی عاطفی - اجتماعی با دیگران یک هنر است و تمام افراد جامعه، به‌ویژه والدین باید برای کسب این مهارت تلاش کنند. رابطه مطلوب عاطفی مهم‌ترین نقش را در زندگی انسان دارد. شاید هیچ‌یک از ابعاد تجارب زندگی انسان به اندازه روابط عاطفی والدین در رشد شخصیت سالم فرزند مؤثر نباشد. از این‌رو، امام صادق (علیه‌السلام) بر این نوع روابط با فرزند تأکید دارند و می‌فرمایند: «ان الله لیرحم العبد لشدء حبه لولده»^۳ خدا والدین را به دلیل دوست داشتن و محبت به فرزند، مشمول رحمت گسترده خود می‌کند.

۲-۲ ابراز عواطف توسط فرزندان

در اسلام ارتباط عاطفی انسان‌ها با یکدیگر به دلیل تأثیرات تربیتی آن، بسیار مورد توجه قرار گرفته است. امام صادق (علیه‌السلام) می‌فرماید: «یحق علی المسلمین الاجتهاد فی التواصل و

۱. باقر، شریف قریشی، ۱۳۶۲ش، نظام تربیت اسلام، ج ۱، تهران: نشر فجر، ص ۱۵

۲. احمد صافی، ۱۳۸۸ش، مدیریت و اقتصاد در خانواده، ج ۱، چ اول، تهران: انجمن اولیا و مربیان،

۳. محمدبن یعقوب، کلینی، ۱۳۴۴ش، اصول کافی، ج ۶، تهران: اسلامیه، ص ۵۰

التعاون على التعاطف و المواساة لاهل الحاجة و تعاطف بعضهم على بعض؛^۱ مسلمانان موظفند درباره پیوستگی و کمک به یکدیگر به ویژه نیازمندان کوشا باشند. از عواطف اخلاقی و کمک‌های مالی مضایقه نکنند». این ارتباط عاطفی در ارتباط با فرزندان از اولویت بیشتری برخوردار است. ابراز عواطف مثبت والدین از دو طریق می‌تواند بر تربیت عاطفی فرزندان اثر گذارد: نخست این که والدین با شناخت و آگاهی نسبت عواطف یکدیگر می‌توانند با ابراز عواطف مثبت، کاری کنند که در فرزند موجب احساس مطبوع شود و فرزند مایل می‌شود آنچه را انجام دهد که در آن‌ها حس ایجاد خوشایندی می‌کند، دیگر این که وجود والدین به هنگام برانگیختگی عواطف مثبت نقش مهمی در پیامد علاقه فرزند به والدین دارد و در واقع، به شکل‌گیری نگرش مثبت به سخنان والدین می‌انجامد و زمینه را برای همکاری و پذیرش پیشنهادهای آن‌ها در ابعاد مختلف فراهم می‌کند.

۳-۲ ابراز محبت و علاقه به والدین

نیرومندترین عامل دوام و رشد خانواده، محبت است و بهترین عامل برای استحکام و بقای آن، برانگیختن عواطف متقابل همسران به یکدیگر است. پیامبر گرامی اسلام (صلی الله علیه و آله وسلم) می‌فرماید: «فاشفقوا علیهن و طیبوا قلوبهن حتی یقفن معکم و لاتکرها النساء و لاتسخطوا بهن؛ با زنان مهربانی کنید و دل‌هایشان را به دست آورید تا با شما همراهی کنند و هرگز آنان را مجبور و خشمگین نکنید»، بنابراین لازمه شادابی و نشاط روانی زن و مرد، به ویژه زن این است که خود را محبوب همسر خویش ببیند و از عشق و علاقه او به خویش مطمئن باشد. اگر زن در مورد محبت و علاقه همسرش نسبت به خود تردید کند، احساس درماندگی و ناتوانی عاطفی به او دست می‌دهد. این مسئله چنان بر روان زن تأثیر می‌گذارد که علاقه او نسبت به فرزندش نیز کمتر می‌شود، به عبارتی عاطفه‌ی مادری به شدت از عواطف شوهر نسبت به زن

۱. محمد بن یعقوب، کلینی، ۱۳۴۴ش، اصول کافی، ج ۲، ص ۱۷۵

تأثیر می‌پذیرد و این خود نشانگر آن است که هرچه محبت و علاقه در روابط عاطفی والدین بیش‌تر برقرار باشد، فرزندانی تربیت خواهند شد که محبت را در کانون اعمال و رفتار خویش قرار دهند.^۱

علاوه بر آن، محبت و به‌ویژه ابراز آن در همه مراحل و هم‌دلی با فرزندان، نقش بسیار مهمی در تربیت عاطفی آنان نیز دارد

نتیجه

با توجه به آنچه بیان شد، به این نتیجه می‌رسیم که شناخت و آگاهی زن و مرد نسبت به تفاوت‌های روحی و عاطفی یکدیگر می‌تواند تأثیر به‌سزایی در روابط آندو در محیط خانواده داشته باشد.. از جمله ایجاد شادی و نشاط در محیط خانواده، سلامت روانی و روحی زن و مرد . همچنین تأثیری که بر روابط والدین و فرزندان دارد که باعث رشد شخصیت سالم فرزندان، ابراز عواطف توسط فرزندان و ابراز محبت و علاقه به والدین می‌گردد.

منابع

*قرآن کریم

^۱ . مجتبی، حیدری، ۱۳۸۷ش، دینداری و رضامندی خانوادگی، ج ۱، قم، مؤسسه آموزشی و پژوهشی

امام خمینی (ره)، ص ۱۰۳

۱. ابن بابویه، محمد بن علی، من لا یحضره الفقیه، ج ۲، قم: جماعه المدرسین فی الحوزه العلمیه، ۱۳۶۳ ش.
۲. پناهی، علی احمد، بررسی ظرفیت‌های مادران در تربیت اجتماعی فرزندان با تکیه بر یافته‌های دینی و علمی، فصلنامه علمی - پژوهشی اسلام و علوم اجتماعی، مقاله ۵، دوره ۷، شماره ۱۴، ۱۳۹۴، ص ۹۴.
۳. امین زاده، محمدرضا، جایگاه اخص و ممتاز زن، چاپ سوم، تهران: بین الملل، ۱۳۷۹ ش.
۴. بریزندین، لوآن، مغز مردانه، ترجمه: محسن دهقانی و محمد حسین تهرانی زمانی، تهران: انتشارات رشد، ۱۳۹۴ ش.
۵. بستان، حسین، جامعه شناسی جنسیت با رویکرد اسلامی، چاپ اول، قم: نشر هاجر، ۱۳۹۴.
۶. پل تورینر، راز تفاهم در زندگی زناشویی، ترجمه ناصر فرجی، تهران: جوان، ۱۳۷۹ ش.
۷. جلالی، زینب، جزوه حجاب ازدیدگاه روانشناسی، قم، انتشارات مؤسسه امام خمینی (ره) ۱۳۸۲ ش.
۸. جمعی از نویسندگان، زن و خانواده در افق وحی، چاپ اول، قم: مؤسسه بوستان کتاب، ۱۳۹۱ ش.
۹. حیدری، مجتبی، دینداری و رضامندی خانوادگی، چاپ دوم، قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، ۱۳۸۷ ش.
۱۰. خانی مقدم، مهیار، بن مایه‌های اعتقادی نقش مادری زن در آموزه‌های وحیانی، فصلنامه پژوهش‌های اجتماعی اسلامی (اندیشه حوزه سابق)، دانشگاه علوم اسلامی رضوی، شماره ۴، ۱۳۹۵ ش.
۱۱. خمینی، روح الله موسوی، صحیفه نور، ج ۷، تهران: نشر سازمان فرهنگی انقلاب اسلامی، ۱۳۷۷ ش.
۱۲. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، ج ۶، تهران، سیروس، ۱۳۳۸ ق.
۱۳. دهنوی، حسین، گلبرگ زندگی، چاپ دوم، قم: خادم‌الرضا، ۱۳۹۲ ش.

۱۴. دورانت ، ویلیام جیمز، لذات فلسفه ،ترجمه عباس زریاب خوئی، چاپ سی و چهار، تهران، انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۴۰۱ق.
۱۵. رضا زاده، محمد رضا، تفاوت-های روان شناختی و رفتاری زنان و مردان: ارزیابی و نقد نظریه-ها، رویش روانشناسی، شماره ۶، ۱۳۹۳ش.
۱۶. طباطبایی، محمد حسین، المیزان، ج ۱۸، قم: جامعه مدرسین حوزه علمیه قم دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۷۴ش.
۱۷. علم-الهدی، حمیل، جنسیت در تربیت اسلامی، مسائل کابردی تعلیم و تربیت اسلامی، شماره ۸، ۱۳۸۳ش.
۱۸. عیسی زاده، عیسی، خانواده قرآنی، چاپ چهارم، قم: مؤسسه بوستان کتاب، ۱۳۹۱ش.
۱۹. فقیهی، علی نقی، نگاه تربیتی به روالط عاطفی زوجین در آموزه-های دینی، بی تا.
۲۰. کلینی، محمد بن یعقوب، کافی، ج ۱۱، چاپ چهارم، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۴۰۷ق.
۲۱. محمدی ری شهری، محمد، تحکیم خانواده از نگاه قران و حدیث، عربی-فارسی، مترجم حمید رضا شیخی، قم : دار الحدیث، بیتا.
۲۲. مصباح یزدی، محمد تقی، معارف قرآن، بخش حقوق، بی تا.
۲۳. مطهری، مرتضی. مجموعه آثار، ج ۱۹، تهران، انتشارات صدرا، ۱۳۸۵ش.
۲۴. معین، محمد، فرهنگ معین، ج ۲، چاپ سوم، تهران: انتشارات امیرکبیر، ۱۳۵۲ش.